

BABA, ÜÇ OĞUL VE TORUNUN YAŞAM ÖYKÜLERİ TÜRKİYE'NİN SON YÜZYILINI YANSITTIYOR

Yakın tarihin Boratav sayfaları

Anadolu ve Rumeli'de kaymakamlık yapan Abdurrahman Naili Bey, oğulları Prof. Pertev Naili, Doktor Müeyyet ve M. Can ile Pertev Naili'nin oğlu Korkut Boratav'ın hayatı, bir ailenin yaşadığı sıradan olaylardan çok, yurtsever aydınlar için kaynatılan cadı kazanından onların payına düşenlerden oluşuyor.

Ayaktakiler: Simten, Korkut, Can, Mualla, Sinan Boratav. Oturanlar: Hayrünisa, Pertev Naili, Ferhat, Fatoş, Müeyyet ve Zeynep Boratav.

Feruh Yazıcı

Boratavların 200 yıl önceye giden kökeni Konya ile Antalya arasındaki İbrahi ilçesi. O yörede Hacı'den kasıtlı Hacılar adıyla anılıyorlar... Öykülerinin bu yazıya konu olan bölümü ise kardeş çocukları Abdurrahman Naili Bey ile Sıdika Hanım'ın evlenmesiyle başlıyor. Çocuklukları birlikte geçmiş. Aralarındaki yaş farkına rağmen aile uygun görmüş, evlenmiş. Mülkiye mezunu olan A. Naili Bey yüzyılın başlarında, kaymakam olarak Havza ve Derik kasabalarından sonra Dandere'ye (bugün Bulgaristan sınırlarındaki Zlatograd) tayin edilir. 2 Eylül 1907'de bir oğulları olur: Mustafa Pertev. Beş yıl sonra Balkan Savaşı başlar. Sıdika Hanım, Pertev'le İstanbul'a gider. Bulgar ve Yunanlıların Osmanlı devlet memurlarını katlettiği haberleri gelmektedir İstanbul'a. Yakınlarının endişesiyle beklediği A. Naili Bey tutuklanır. Elleri kelepçeli, kumandanlığa götürülürken tesadüfen yolda oradaki kilisenin papazıyla karşılaşılır. Papaz durumu öğrenince birlikte kumandanlığa gider, kumandana A. Naili Bey'in kısa bir süre önce Türklerle Bulgarlar arasındaki mera anlaşmazlığında, meray, haklı olan Bulgarlara verdiğini, adil ve iyiliksever bir yönetici olduğunu söyler. Kumandan A. Naili Bey'i serbest

yanıdan cezalandırmak için Bolu'nun yakılmasını isteyecek kadar tepkisinde iletir gider. Araya A. Naili Bey girer, sadece isyanıncıların elebaşları idam edilir. Muduru'daki isyan da bastırılır. Kumandan Halit Bey, A. Naili Bey'e nerede görev almak istediğini sorar. Cevap, Muduru'dur. Halit Bey bir şart koşar:

"İsyancıları en ağır şekilde cezalandıracağız!"

A. Naili Bey bilmeyerek isyana katılanları toplar. "Yaptığınızı beğendiniz mi" diyerek öğüt verir, isyancılar pişmanlıklarını dile getirince de onları affeder. 15 yıl burada kaymakamlık yapan A. Naili Bey'in görev süresi boyunca bütün devrim hareketleri hiçbir direnişle karşılaşılma- dan önce Muduru'da uygulanır. Üçüncü çocukları Muhtar Can da orada dünyaya gelir. A. Naili Bey emekli olunca İstanbul'a yerleşirler, çocuklar okula başlar.

ARKADAŞ ARMAĞANI

Soyadı alınca kadar Pertev Naili adını kullanan Mustafa Pertev'in, İstanbul Lisesi'ndeki sınıf arkadaşlarından biri Niyazi Berkes'tir. Edebiyat öğretmeni de Hasan Ali Yücel'dir. Psikoloji ve sosyoloji derslerine giren Hilmi Ziya Ülken, Pertev Naili'yi folklor araştırmaları yapmaya yönlendirir. 1927'de Darülfünun'un Edebiyat Şubesi'ne giren Pertev Naili'nin buradaki

Sıdika Hanım, Hayrünisa Hanım, Pertev Naili, Abdurrahman Naili, Muhtar Can ve Müeyyet Boratav.

"Zeki Velidi'nin talebesi olmakla iftihar ediyoruz" ifadesinin geçtiği bir telgrafla protesto eder. Bu olay üzerine tayinlerini isterler ve Pertev Naili Konya'ya, Nihal Atsız da Malatya'ya tayin edilir.

O dönemde herkese bir öztürkçe ad takan Nihal Atsız'ın, Pertev Naili'ye de eski türkçede "pertev" yazılırken sessiz harflerin arasında elifler konduğunda ortaya çıkan "Boratav" adını takması, 1934'te Soyadı Kanunu çıktığında Pertev Naili'nin soyadı olarak "Boratav" istemesine vesile olur ve aile de bunu kabul eder.

Pertev Bey 1934'ü 1935'e bağlayan yılbaşı gecesi Konya'da tanıştığı öğretmen Hayrünisa Hanım'la evlenir ve bir oğlu olur: Korkut.

Ertesi yıl eğitim bursu kazanan Pertev Bey eşiyile birlikte Almanya'ya gider. Korkut da babaannesinin yanında kalır. İki yıldır iktidarda bulunan Hitler'in görüşleri oradaki Türk öğrencileri de, Türkiye'deki yöneticileri de etkilemiştir. Boratavlar ucuz olduğu için bir Yahudi'nin evinde oturur. Bu durum ve Pertev Bey'in Nazi rejimini eleştiren konuşmaları üzerine komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle Talebe Müfettişliği'ne şikayet edilir. Dilekçede eski arkadaşlarının imzaları vardır. Talebe Müfettişi Reşat Şemsettin Sırer, soruşturma dahi yapmadan Boratav'ın bursunu keser.

Dönüşte Pertev Bey'in suçsuz olduğu anlaşılır, 1938'de Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne doçent olarak atanır. 1941'de Pertev Boratav, aynı okuldaki öğretim üyesi arkadaşları Niyazi Berkes, Muzaffer Şerif ve Behice Boran ile Yurt ve Dünya Dergisi'ni çıkarır. Bilimsel yazıların yanı sıra faşizme karşı çıkan yazılara da yer verilen derginin İstanbul'daki dağıtımını Müeyyet ve Can Boratav yapar.

CADI KAZANINDA

Sağ ve sol arasındaki gerginlik giderek artar. Almanların Avrupa'yı işgali ve huzla yayılmaları ırkçı-turanlılara güç verir. Faşizme karşı olan herkesi "komünistlik"le suçlarlar. Nihal Atsız, 1 Nisan 1944'te Orhun Dergisi'nde yazdığı yazıda aralarında Pertev Boratav ve Sabahattin Ali'nin de bulunduğu bazı kişileri komünist olmakla ve Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'i de onları korumakla suçlar. Almanya'nun geri çekilmesi ve Türk hükümetindeki değişikliklerin ardından 18 Mayıs 1944'te aralarında Zeki Velidi Togan, Nihal Atsız, Orhan Şaik Gökyay, Yüzbaşı Alpaslan Türkeş, Yargıç Sait Bilgiç ve Gazeteci Reha Oğuz Türkkan gibi isimlerin de yer aldığı ırkçı-turanlılar tutuklanır. Ardından denge sağlamak için büyük bölümü üniversitesi öğrencisi olan İleri Gençlik Birliği'ne mensup 55 kişi tutuklanır. Aralarında Nuri İyem, Yusuf Atlıhan ve Abdülhak Gölpinarlı'nın yanı sıra tıp fakültesi öğrencileri Müeyyet ve Muhtar Can Boratav da vardır.

Gençler, Emniyet Müdürlüğü'nde ve Tophane'deki Askeri Cezaevi'nde zor günler geçirir. Öğretmen Hasan Basri'nin Emniyet Müdürlüğü'nün beşinci katından attığı bildirilir. Birçok öğrenci bileklerini keserek intihara teşebbüs eder, birçok bunalım geçirir. Orgusu biten gençler Askeri Cezaevi'ne sevk edilir. O sırada, 70 yaşındaki Sıdika Boratav her gün önce Sirkeci'deki Emniyet Müdürlüğü'nde tutuklu bulunan ortanca oğlu Müeyyet'e, sonra da Tophane'deki Askeri Cezaevi'nde bulunan Can'a yemek götürür. Bir ziyaretinde ortanca oğlunu göstermezler. Sıdika Hanım Tophane'ye gitmek üzere tramvaya biner. Biletçinin "Hanım nerede ineeskin" sorusuna "Trabzon'da" cevabını verir. Biletçinin "Bu tramvay Trabzon'a gider mi" sorusu üzerine ayılır ve başlar ağlamaya. Biletçiye de "Başıma gelen senin başına gelse o zaman tramvay Rize'ye kadar gider" der.

Mahkeme aylar sürer, dava 1945 yılına sarkar. Hepsini beraat eder. Herkes okuluna döner ama Müeyyet Boratav'ın kaydı yenilenmez araya giren dostlar sayesinde sorun çözülür. Müeyyet

Boratavlar Koca Nihal Atsız. Ayaktakiler: Muhtar Can, Pertev Naili, Müeyyet, Abdurrahman Naili Boratav. Oturanlar: Hayrünisa, Fitriye ve Sıdika Hanım.

Boratav okulu bitirir, Mazhar Osman Uzman'ın asistanı olarak Bakırköy Psikiyatri Kliniği'nde görev başlar.

Cadı kazanı kaynamaktadır. Pertev N. Boratav, Niyazi Berkes ve Behice Boran bakanlık emrine alınır. Yargıtay'a başvuruları sonunda beraat edip üniversiteye dönerler. Sağcı birtakım kim-selerin suç duyurusunda bulunmasıyla üç öğretim üyesi mahkemeye verilir. Dava beraatle sonuçlanır. Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer'in cabasıyla dava Üniversite Kuruluna havale edilir, bu kurulda da aklanırlar. Sağcı politikacılar konuyu TBMM'ye götürür ve üç profesörün kürsülerini kaldırıp açığa alınmalarını başarılır!

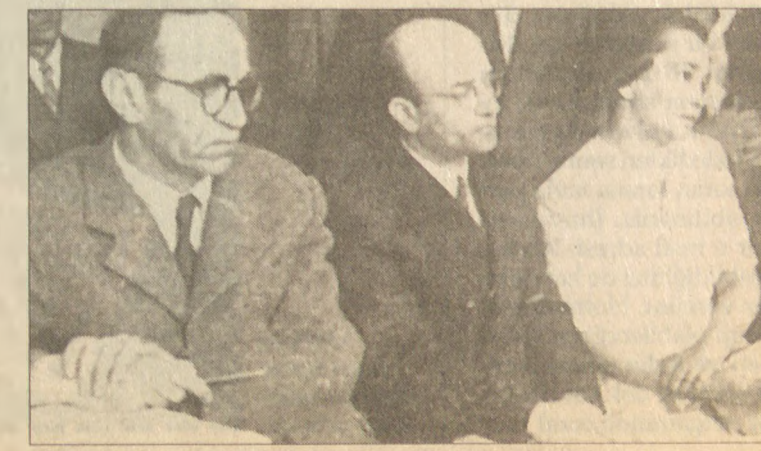
Pertev N. Boratav'ın kütüphane memuru olarak çalışmasına bile izin verilmez. Stanford'da Türk edebiyat kütüphanesini kurmasına rağmen ABD vize vermez. 1952'de Fransa'ya gitmek üzere Karaköy'den Marsilya vapuruna binerken içi çamaşırlarına kadar aranır. Evrak çantasındaki Almanca harita el konur. "Bu Türkiye haritası, yanında götürmek istiyorum" derse de, dinlemezler. Pertev N. Boratav, Fransa Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi'ne kabul edilir.

SÜRGÜN ALAYI

Asistan Müeyyet Boratav ise aynı durumdaki birçok arkadaşı askerliğini tecil ettirebildiği halde öğrenimine ara verdiği gerekçesiyle askere alınır. Üstelik Mazhar Osman Uzman'ın izni olduğu bir gün gelen iki sivil polis tarafından hastaneden alınarak Er/doktor olarak Müeyyet Boratav Sivas'ın Zara ilçesindeki Sürgün Alayı'na, M. Can Boratav da Tokat'taki bir birliğe verilir. Müeyyet Boratav, dış çeker, sünnetsiz askerleri sünnet eder, eksi 20 derecede nöbet tutarken donan birçok askerin hayatını kurtarır. Hizmetleri Mehmed Kemal'in "Sürgün Alayı" kitabında efsane gibi anlatılır.

Askerlik biter, Müeyyet Boratav göğüs hastalıklardan uzmanı, M. Can Boratav da iç hastalıklardan uzmanı olur.

6-7 Eylül 1955'teki olaylar üzerine rastgele hazırlanan ve 50 kadar sol düşüncüye sahip aydınun yer aldığı listede

Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes ve Behice Boran mahkemede. Dönemin atmosferi yüzlerindeki ifadeden okunuyor.

Pertev Naili Boratav eşi Hayrünisa Hanım (üstte) ve kardeşi Müeyyet, torunu Sara ile birlikte (üstte sağda).

bırakır ve İstanbul'a kolaylıkla dönebilmesi için bir belge verir.

1. Dünya Savaşı sırasında Anadolu'nun birçok kasabasında görev yapan A. Naili Bey Kurtuluş Savaşı'nda Bolu'nun Muduru kasabasına tayin edilir. Bölgede gerici akımlar yoğundur ama A. Naili Bey savaşın başlarında Ankara hükümetini tanır. Bir süre sonra Muduru gericilerin eline geçer. Sıdika Hanım kocasını çatya saklar, iki jandarma alıp kapıya çıkar. "Beni öldürmeden içeri giremezsiniz" diyerek direnir. Daha sonra Bolu'ya kaçarlar. Orası da Çerkez isyanıncıların eline geçer. A. Naili Bey'le birlikte çalışan bir Çerkez memur Sıdika Hanım'ı ve Pertev'i himaye eder. O günlerde ikinci çocukları Müeyyet doğar.

Bolu'yu Kuvayı Milliye geri alır. Kumandan birçok Türk askerini öldüren is-

arkadaşları arasında daha sonra ırkçı-turanlı hareketin önde gelecek isimlerinden Nihal Atsız da vardır. Müeyyet ve Can Bey'in çocukluk ve gençliği Pertev Naili Bey'in çevresinde geçer. Bu çevrede Atsız'ın yanısıra Orhan Şaik Gökyay, Tahsin Banguoğlu gibi sağ görüşlü gençlerle Sabahattin Ali ve İlhan Şevket gibi nispeten sol görüşlü gençler vardır. Fikir ayrılıkları arkadaşlıklarını etkilemeyen tartışmalardan ibarettir.

Bursa Yüksek Muallim Mektebi'ni bitiren Pertev Bey, Darülfünun'un Edebiyat Fakültesi'nden de mezun olup bu okula Fuat Köprülü'nün asistanı olarak görev başlar. 1932'deki Türk Tarih Kongresi'nde Zeki Velidi Togan'ın, Türk Tarih Tezi'ni eleştirmesi üzerine hakaret gömesini Pertev Bey, diğer asistanlardan Nihal Atsız, Ayşe İlhan ve Enver Necati'yle birlikte